

Sabotørskolen ved Hvidemose

Fra Vinderup Avis 10. maj 2000. Med tilladelse fra forfatteren og Vinderup Avis.

Hvem kan hjælpe med fotos og oplysninger herfra fra tiden omkring 1940-45?

Vinderup Avis har modtaget følgende artikel om det her på egnen forholdsvis ukendte begreb, sabotørskole. Ikke mange ved, at noget sådant har eksisteret her på egnen. Forfatteren efterlyser fotos og oplysninger fra sabotørskolens tid, og skulle nogen i læserkredsen ligge inde med oplysninger, kan henvendelse ske til Egnshistorisk Arkiv i Vinderup, der så vil formidle kontakten.

Blandt de yngre generationer er der ikke så mange, der er bekendt med, at der tæt ved den tidligere Hvidemose Station på jernbanestrækningen imellem Skive og Vinderup fandtes en meget speciel sabotørskole under besættelsen, nærmere betegnet i sommeren 1944.

På lokal-arkiverne i henholdsvis Vinderup og Skive findes der desværre intet materiale til belysning af dette interessante kapitel under besættelsen, således findes der eksempelvis heller ingen fotos af de berørte lokaliteter ved Hvidemose fra den tid.

Denne sabotørskole var blevet oprettet af den legendariske Toldstrup, en tidligere toldassistent fra Skive, der som sit første skridt ind i modstandsarbejdet havde oprettet en terrainsportsafdeling i Skive. Efter at Toldstrup i marts 1944 var blevet tilsluttet den illegale Jyllandsledelse i Aarhus, hvor han fik ansvar for alt nedkastningsarbejdet i Jylland, benyttede han en længere pause i nedkastningsarbejdet, som opstod i løbet af sommeren 1944, forårsaget af de lyse sommernætter og invasionen i Normandiet 6. juni 1944, til i stedet at organisere en sabotørskole for nogle af de modstandsfolk, som ellers skulle have været evakueret til Sverige.

Træningslejr for sabotører

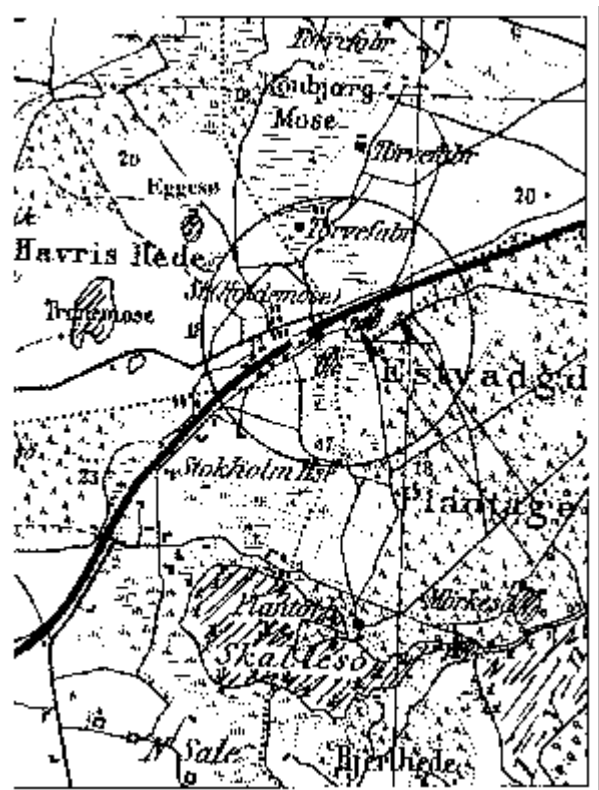
Denne sabotørskole, der var en regulær træningslejr for sabotører, blev indledningsvis etableret på Venø i den gamle FDF-hytte "Venøborg", og i tiden frem til Skt. Hans sidst i juni 1944, samledes her 20-25 unge mennesker under daglig ledelse af tidligere politikommissær Palle Høybye, der lige som Toldstrup selv havde stået i spidsen for en terrainsportsafdeling i Horsens. Her fik deltagerne under foregivelse af at være en KFUM-trop på sommerlejr, undervisning i orientering og lydløs færden samt nærkamp, våbenlære, sprængstoffeknik og securitymetoder, bl.a. af faldskærmsmanden Chr. Altenbourg-Hansen fra SOE. En af Toldstrups kvindelige kurerer havde med toget fra Aarhus bragt det første sprængstof og undervisningsmaterialer til lejren - pakket i en almindelig rejsekuffert. Men midt i juli måtte man

imidlertid af sikkerhedsmæssige hensyn finde et nyt tilholdssted, hvor undervisningen kunne videreføres, og man valgte at flytte til Hvidemose. Det første »rejsehold« på 3 mand havde på dette tidspunkt netop forladt lejren for at udføre jernbanesabotage omkring Aarhus og på den jyske hovedlinie imellem Aarhus og Skanderborg.

Et husmandssted i Hvidemose

I Hvidemose ikke ret langt øst for vejoverskæringen og stationen havde en af Toldstrups folk, en ostegrosserer Hansen fra Skive, et sommerhus kaldet »Oasen«. Med udgangspunkt herfra lejede man sig ind i et nærliggende og forladt husmandssted lidt længere øst på, et sted som dengang lå frit på heden, men nu er næsten omkranset af op vokset skov og plantage. Her fortsatte den illegale træning og uddannelse med flaghejsning og morgenparade som i en rigtig militærlejr samt aftenbadning i den nærliggende Eggesø efter dagens øvelser. Man kaldte sig nu for »Bækkelund Ungdomsforening«.

Kort tid efter etableringen i Hvidemose blev det bekendtgjort, at sabotørskolens første offer i frihedskampen var faldet. Det var den unge Horsens-student Henning Grønlund Carlsen, som lørdag den 14. juli 1944 var hevet skudt ved Stilling lidt nord for Skanderborg under det førnævnte »Rejsehold«s jernbanesabotage. Der står i dag en mindesten på stedet, hvor han faldt. Dagen forinden havde samme »Rejsehold« sprængt seks lokomotiver i luften i remisen i Aarhus. Først under opholdet i Hvidemose opnåede man den fordel, at man kunne indøve jernbanesabotage på en rigtig jernbane. Det havde ikke været tilfældet på Venø.

Som huset så ud i 1999. Det er forfatteren til venstre.

Betroede medarbejdere

Henning Carlsens to ledsagere ved denne aktion blev til betroede medarbejdere for Toldstrup. Den ene var lægen Ejnar Ammundsen fra Randers, som under dæknavnet »Bloch« blev Toldstrups »højre hånd« og ansvarlig for illegale transporter af våben m.m. Den anden var Willy Jensen, han blev efter oprulningen i Skive i januar 1945 indsat som nye byleder i Skive med ansvar for reorganiseringen af modstandsarbejdet der. Under opholdet i Hvidemose overtog kriminalassistent A. J. Jørgensen den daglige ledelse, idet Palle Høybye overgik til en betroet post indenfor den illegale radiopejletjeneste, der var af stor betydning for de allierede bombeflys navigering under passage af dansk luftrum, når de var på vej til eller fra bombetogter over Tyskland.

Det var også i Hvidemose, at pastor Harald Sandbæk sluttede sig til Sabotørskolen. Han afløste senere A. J. Jørgensen som leder af sabotørskolen og det tilknyttede »Rejsehold«, da Jørgensen under dæknavnet »Åbo« blev forflyttet til Aalborg som byleder der.

At der ikke findes ret meget på de lokale arkiver om sabotørskolens aktiviteter i Hvidemose, kan skyldes, at de fleste deltagere især var fra de større østjydske byer, og at kontakten til lokalbefolkningen var begrænset til det strengt nødvendige med hensyn til kontaktpersoner, som kunne sikre leverancer af fødevarer og lignende. Dog synes det klarlagt, at repræsentanter for den kvindelige ungdom både på Venø og Hvidemose fandt de unge mænds ophold interessant.

Sabotørskolen flytter igen

I slutningen af juli og begyndelsen af august 1944 flyttede sabotørskolen igen, denne gang til herregården Østergård lige syd for Åsted i Nordsalling. Tilsvarende de forudgående steder er det meget lidt, der kendes til sabotørskolens aktiviteter på Østergård, og Sundsøre lokalhistoriske arkiv, der interesserer sig for sagen, er næsten på bar bund. Men et fodermesterhus blev slillet til rådighed for sabotørskolen, samtidig med at en teltlejr blev etableret til underbringelse af deltagerne. Man var på dette tidspunkt også nået frem til den tid, da nedkastningsarbejdet igen kom igang og i forøget omfang.

Foruden godsejer grev Knuth, der på det tidspunkt ejede Østergaard og også var tilknyttet den illegale regionsstab i Viborg, havde endvidere læge Anton Rask i Selde kontakt til sabotørskolen, medens den holdt til på Østergård.

Der synes at have fundet endnu en flytning sted herefter, men muligvis var det kun en del af sabotørskolen, som flyttede igen i løbet af august. Denne gang til en lokalitet på Mols, hvor man tog opholdssted i et sommerhus. Der er ikke fundet klare stedoplysninger herfor, men fra Mols var man tættere ved Århus, hvor Toldstrup stadig havde hovedkvarter, indtil han i begyndelsen af september flyttede sit hovedkvarter til Aalborg. Senere flyttede sabotørskolen i vinterhi på håndværker-højskolen i Hadsten. Men her blev opholdet desværre kun kortvarigt, idet tyskerne var kommet på sporet og arresterede pastor Harald Sandbæk samt flere af »eleverne« den 15. september 1944. Forinden havde andre og tidligere deltagere fra sabotørskolen dog delt sig i et par »Rejsehold«, som fra tilholdssteder i henholdsvis Gjedved nord for Horsens og Klejtrup sydvest for Hobro videreførte den stadig mere intense modstandskamp og ikke uden yderligere ofre af liv blandt deltagerne til følge. Sabotørskolen derimod var efter næsten 3 måneders eksistens et sluttet kapitel

Efter sabotørskolen

Lokaliteterne i Hvidemose, hvor sabotørskolen havde holdt til, blev senere benyttet som våbendepot og fordelingscentral under det omfattende nedkastnings- og modtagearbejde, som bl.a. folk fra Toldstrup's terrainsportsafdeling i Skive udførte i området fra august 1944 til januar 1945, indtil denne organisation blev optrævlet, og et større våbendepot indeholdende 96 containere blev afsløret på Spøttrup Borg. På fordelingscentralen i Hvidemose blev nedkastet materiel også afsløret, uden at oplysninger om mængden heraf synes at være tilgængelige, men der blev også beslaglagt væsentlig mindre her end på Spøttrup Borg. Men nedkastningsarbejdet fortsatte alligevel ufortrødent i området, blot med folk fra Vinderup og Rydhave som de drivende kræfter i stedet, og et nyt stort våbendepot blev oparbejdet på Rydhave Slot frem til 5. maj 1945.

Vinderup Avis har tidligere bragt en artikel om sabotørlejren i Hvidemose den 20. december 1978 under overskriften » Sabotørlejr ved Hvidemose 1944« af revisor J. Frederiksen, Vinderup.

I skoven ved Rydhave Slot findes stadig et af de hemmelige våbendepotrum nedgravet hvortil der er offentlig adgang.

Toldstrup og ostegrosseren

Den føromtalte ostegrosserer Børge Hansen boede dengang på Holstebrovej 8 i Skive. Her havde han og Toldstrup næsten boet dør om dør det sidste halve år, inden Toldstrup i marts 1944 blev heltids illegal og drog til Aarhus. Børge Hansen havde været blandt de seks mand (Toldstrup inklusiv), som deltog i den første våbenmodtagelse på pladsen 1,5 km øst for Flyndersø-snævringen i januar 1944.

Tidligere omkring den 29. august 1943 var Børge Hansen ellers udsat for alvorlige chikanerier for værnemageri på grund af hans leverancer af ost til tyskerne. Men hvad folk ikke vidste var, at samtidig med osteleverancerne fik Børge Hansen mulighed for at indsamle vigtige efterretninger om værnemagten og dens krigsinstallationer.

Da gruppen i Skive blev revet op den 9. januar 1945, opholdt Børge Hansen sig i fordelingscentralen i Hvidemose sammen med Skytten fra Tjele, der var gået »under jorden«. To dage senere kom Gestapo tilstede medbringende den arresterede by- og gruppeleder Knud Nørlem Andersen, men da var stedet forladt.

Børge Hansen kom herefter til Tistrup (NØ for Varde) som områdeleder, hvorfra han returnerede til Skive efter befrielsen. Her videreførte han terrainsportsadelen, indtil den indgik i Hjemmeværnet i 1949. Toldstrup derimod bosatte sig ikke i Skive igen, men startede en konfektionsfabrik ved Aarhus.

Nu lever kun mindet om deres indsats, men desværre mangler alt for mange af detaljerne.